

Φώτης Κουτσόπουλος

Απεικονίσεις ενός προσδοκώμενου χώρου, συμβολή στη μελέτη της ιστορικής και κοινωνικής γεωγραφίας του καθεστώτος της Ελληνικής Πολιτείας 1941-1944

Το αντικείμενο της προτεινόμενης εισήγησης είναι η διερεύνηση των χωρικών αναπαραστάσεων των ιθυνόντων της Ελληνικής Πολιτείας, αναφορικά με την αναδιαμόρφωση του μοντέλου παραγωγής της Ελλάδας εντός της Νέας Ευρώπης. Βασίζεται σε τμήμα εκπονούμενης διδακτορικής διατριβής με προσωρινό τίτλο «Διαμορφώνοντας το κράτος της Νέας Ευρώπης, η περίπτωση της Ελληνικής Πολιτείας 1941-1944».

Η Ελληνική Πολιτεία ήταν το καθεστώς που κυβέρνησε την Ελλάδα από τον Μάιο του 1941 έως και τον Οκτώβριο του 1944, μέσα στο πλαίσιο της Νέας Ευρώπης. Νέα Ευρώπη ονομαζόταν η χωρική και θεσμική πραγμάτωση της Νέας Τάξης του Χίτλερ. Πρόκειται για το σύνολο των κατακτημένων, από τις δυνάμεις του Άξονα, ευρωπαϊκών κρατών, ενταγμένων σε μια διακριτή χωρική ενότητα. Σε αυτήν την ενότητα, το Γερμανικό Ράιχ αποτελούσε το κέντρο και τα υπόλοιπα καθεστώτα την περιφέρεια, ενώ οι σχέσεις μεταξύ των κρατών χαρακτηρίζονταν από σφοδρή μεταφορά αξιών προς το κέντρο μέσω του μηχανισμού άνισης ανταλλαγής (Εμμανουήλ 1980). Η βασική διακηρυγμένη στόχευση των αρχιτεκτόνων της Νέας Ευρώπης, ήταν να καταστεί ξανά ο ευρωπαϊκός χώρος συγκρίσιμο και ανταγωνιστικό μέγεθος με αυτό των ΗΠΑ (Funk 1941; Oesterheld 1942). Σε αυτό το πλαίσιο ένας νέος γεωγραφικός καταμερισμός εργασίας συντελείται, ο οποίος συμβάλει στην παραγωγή νέων χωρικών ταυτοτήτων (Lacoste 2012).

Στην Ελλάδα ήδη από το Μεσοπόλεμο, υπάρχει η συζήτηση αναφορικά με το επιθυμητό μοντέλο συγκέντρωσης κεφαλαίου (Τσοτσόρος 2008). Η συζήτηση αυτή αναφέρεται στις αντιθέσεις βιομηχανικού, εμπορικού, τραπεζικού και εφοπλιστικού κεφαλαίου, ενώ έχει συγκεκριμένο ιδεολογικοπολιτικό στίγμα. Αυτές οι ιδιαιτερότητες καθιστούν δυσδιάκριτη την οριοθέτηση των επιλογών του πολιτικού προσωπικού της περιόδου, ανάγοντας την πολιτική πράξη σε εξωτερικούς παράγοντες. Έτσι, το πολιτικό προσωπικό χαρακτηρίζεται είτε ως «γερμανόφιλο» είτε ως «αγγλόφιλο» κλαν (Ελεφάντης 1999). Όμως, το βασικό επίδικο της συζήτησης περί του επιθυμητού μοντέλου συγκέντρωσης κεφαλαίου, απαυγασμένο από τους χαρακτηρισμούς περί «γερμανόφιλων και αγγλόφιλων κλαν» συνεχίζεται κατά την περίοδο της κατοχής, όπου τη διακυβέρνηση του κράτους έχει αναλάβει πλέον το καθεστώς της Ελληνικής Πολιτείας.

Πώς αποτυπώνονται οι προσδοκίες που επένδυσαν οι ιθύνοντες της Ελληνικής Πολιτείας στη Νέα Ευρώπη; Ποιο ήταν το φαντασιακό που έτρεφαν για τον ρόλο της χώρας μέσα στη Νέα Ευρώπη; πώς συνέλαβαν τη χωρική αναδιαμόρφωση της παραγωγής της Ελλάδας μέσα στη Νέα Ευρώπη;

Τα παραπάνω ερωτήματα φιλοδοξεί να προσεγγίσει η προτεινόμενη εισήγηση, αξιοποιώντας τη διάσταση του χώρου στην ιστορική έρευνα.

Ο χώρος κατά τον Lefebvre (2020) διαιρείται και εννοιολογείται μεταξύ του αντιληπτού (perceived space), του θεωρησιακού (representations of space) και του παραστατικού χώρου (representational space). Στην υλιστική αντίληψη του

κοινωνικού γίνεσθαι, ο θεωρησιακός χώρος αντανακλά τα σχέδια, τις προσδοκίες και τους στόχους που πραγματώνονται στον αντιληπτό χώρο ενώ διαμορφώνει τις συνειδήσεις των ατόμων στον παραστατικό χώρο. Ο θεωρησιακός χώρος συλλαμβάνεται και εννοιολογείται ως στοιχείο στη σφαίρα του αφηρημένου. Πρόκειται για τον χώρο ως προϊόν ενεργητικής σύλληψης και θεωρητικής σκέψης. Εδώ, το αίτημα της διπλής ερμηνευτικής (Giddens 1984) συμβάλλει στην κατανόηση και ανασυγκρότηση των εννοιών και ερμηνειών που δίνουν οι δρώντες στην πράξη, αποφεύγοντας τη σύγχυση του ιστορικού συγκεκριμένου διεξαγωγής της έρευνας με αυτό της παραγωγής των τεκμηρίων της υπό εξέταση εποχής.

Υπό αυτό το θεωρητικό πλαίσιο η έρευνα επικεντρώνεται στην αξιοποίηση των δημοσιευμάτων στον ημερήσιο και περιοδικό τύπο καθώς και των εκδόσεων ελληνικών οικονομικών μελετών της υπό εξέταση περιόδου. Μέσω της συστηματικής κωδικοποίησης και εννοιολογικής ανάλυσης περιεχομένου (conceptual content analysis) επιχειρείται η ανασύσταση των χωρικών προσλήψεων των δρώντων, αναφορικά με τα ερωτήματα που αντιμετωπίζει η εισήγηση.